

UDK 811.163.6'282(497.4 Tromeja)

Rada Cossutta

Fakulteta za humanistične študije in Znanstvenoraziskovalno središče v Kopru

LEKSIKALNA RAZSLOJENOST V GOVORIH TROMEJE: SLOVANSKE, ROMANSKE IN GERMANSKE PRVINE

Prispevek predstavlja leksikalne izsledke terenskih raziskav, ki jih je avtorica izvedla avgusta 1997 na območju Tromeje v štirih raziskovalnih točkah, ki so bile tako izbrane, da homogeno krijejo celotno ozemlje (1. Log pod Mangrtom v Posočju, 2. Rateče v Savski dolini, 3. Zahomec v Ziljski dolini, 4. Ukve v Kanalski dolini). Študija, ki je osredotočena na etimološko razčlemba izrazja, ki zadeva hišo in predmete v njej, skuša osvetliti pojav slovansko-romansko-germanske interference na tem arealu.

The article presents the lexical findings of the field research, carried out by the author in August 1977 in the territory of Tromeja in four research points, which were chosen with the purpose to homogenously cover the entire territory (1. Log pod Mangrtom in the Soča valley, 2. Rateče in the Sava valley, 3. Zahomec in the Zilja valley, 4. Ukve in the Kanal valley). The study, focused on the etymological analysis of the lexicon concerning the house and household items, attempts to illuminate the phenomenon of the Slavic-Romance-Germanic interference in this area.

Ključne besede: tromeja, leksikalna razslojenost, slovanske, romanske in germanske prvine

Key words: triple border, lexical stratification, Slavic, Romance, and Germanic elements

Pred nekaj leti se mi je porodila zamisel, da bi na podlagi lastnih večletnih izkušenj na področju lingvistične geografije sestavila poskusni zvezek slovenskega dialektološkega leksikalnega atlasa, ki naj bi zajemal območje Tromeje. Tako je v okviru Poletne univerze Bovec stekla raziskava, ki se je odvijala v dveh fazah. Pri prvi, in sicer pri terenskih raziskavah, so sodelovale tudi študentke Visoke šole modernih jezikov za tolmače in prevajalce v Trstu. Prva naša naloga je bila poiskati primerne informante, ponavadi starejše ljudi, zlasti kmete, ki so večkrat prava zakladnica narečnega izrazja. Tako smo prišle v stik tudi z najstarejšimi v vasi in njihovo pričevanje je bilo večkrat res dragoceno.

Raziskava je bila izvedena na podlagi vprašalnice furlanskega atlasa ASLEF (Questionario dell'Atlante storico linguistico etnografico del Friuli-Venezia Giulia, kratica Q. ASLEF), ki je zelo specifična in predpostavlja temeljito pripravo tako raziskovalca kot informanta. Na podlagi zbranega gradiva sem kasneje sestavila prispevek, v katerem sem se omejila na poglavje, osredotočeno na naslednja vprašanja, ki zadevajo pretežno hišo oz. predmete v njej:

346. Lonec; 347. Lonček; 348. Ponev; 349. Globok krožnik, skodela; 351. Pručka; 352. Zajemalka; 353. Steklenica; 354. Petrolejka; 355. Oljenka; 356. Konec stenja; 357. Konec sveče; 358. Sito; 359. Grejnik; 360. Mišnica; 361. Iskre; 362. Iskre, ogorki; 363. Kropilnik (v spalnici); 364. Klin; 365. Smrčati; 366. Cedilo; 367. Kuhinjski nož; 368. Ribežen; 369. Deska za sekanje; 370. Leseno kladivo; 371. Lesena kuhalnica; 372.

Leseni pladenj (za polento); 373. Deska za testo; 374. Valjar za testo; 375. Plesišče na prostem; 376. Penjenica; 377. Kontrabas; 378. Zadnji dan pusta; 379. Čik, ogorek; 380. Kozarček žganja; 381. Sadja, žita in grozdja na pretek; 382. Delikatesna trgovina; 383. Skopuh; 384. Živa meja; 385. Nagelj; 386. Popek.

Pri raziskavi so sodelovali naslednji informanti:

1. **Log pod Mangrtom:** Mirka Kuk, stara 70 let, gospodinja; Anton Mavrič, star 60 let, rudar in kmet;
2. **Rateče:** Marija Tof, stara 84 let, gospodinja; Ana Kopaunik, stara 80 let, gospodinja; Angela Cuzner, stara 59 let, najprej zaposlena v železarni, nato gospodinja; Janez Cuzner, star 72 let, kmet; Boštjan Cuzner, star 69 let, ključar, delavec v železarni, nato upokojenec;
3. **Zahomec:** Pavla Vigele, stara 85 let, kmetica; Franc Vigele, star 60 let, kmet; Janko Zwitter, star 51 let, kmet;
4. **Ukve:** Eliza Kandut, stara 76 let, kmetica.

Vse gradivo je bilo najpej posneto na magnetofonski trak in šele nato, ob poslušanju magnetofona, zapisano s slovensko fonetično transkripcijo. Sledila je druga faza raziskave, in sicer etimološka razčlemba zbranih izrazov z vidika slavizmov, romanizmov in germanizmov. Namen študije je namreč z etimološko utemeljenostjo dokazati, da je to območje, ki je sicer razdeljeno na tri države, z vidika besedišča enotno. Iz zbranega gradiva sem izluščila naslednje primere in jih etimološko opredelila:

346. **Lonec;** pentola; pignatta; Q. ASLEF 251:

Poleg loš. *'lonc* in dem. *'lončič* zasledimo ujemanje rat., zahom. in ukov. variante *'piskər*, prim. slov. *písker*, oz. rat. in zahom. pomanjševalnice *'piskərč* (rat. tudi *'piskərčək*). Termin, ki je brez znanih paralel, je verjetno izposojen. Štrekelj (Štrekelj, Lwk 47) ga izvaja iz srvn. *phister*, *phistrīne* 'pekarna', toda to je le ena izmed možnih hipotez (ESSJ III 41).

347. **Lonček;** pentolino; Q. ASLEF 252:

Glej vpr. 346.

348. **Ponev;** tegame, teglia; Q. ASLEF 253:

Poleg loš. romanizma *pə'diela* (iz istopomenskega it. *padella*) beležimo rat. *kəst'ʀəla/kəst'ʀəlca*, prim. *kastrōla* (Pleteršnik I 389), prevzeto iz bav. avstr. *Kasserolle* 'ponev' (Striedter-Temps 146). Zahom. in ukov. *pa'nəwca*, prim. kor. *ponouca* 'ponev' (Karničar 437), je izvedeno iz slov. dem. *pónvica* (prim. tudi *ponvíca*), to pa iz slov. *pónev*, ki je izposojeno iz stvn. *pfanna* < vulg. lat. *patna* za klas. *patina* (ESSJ III 85; Striedter-Temps 198).

349. **Globok krožnik, skodela;** piatto fondo; scodella; Q. ASLEF 254:

Medtem ko je pridevnik 'globok' pridobil različne prikrojitve, je izraz 'krožnik' enoten na celem območju: prim. 1. (Log) *γlə'bok tə'liər*; 2. (Rateče) *bə'ruøk 'talər*, 3.

(Zahomec) *vər'bək 'talər*, 4. (Ukve) *ta'liɛr*, toda z vidika izhodišča različen. Loš. izraz predpostavlja, zaradi naglasa in vokalizma, romanski izvor (iz it. *tagliere*), rat. in zahom. pa germanski (iz bav. avstr. *T äller*, nvn. *Teller*) (Striedter-Temps 236).

350. **Lončena skleda**; terrina senza coperchio; Q. ASLEF 255:

Romanizem *scodella*, izveden iz lat. *scutella* (GDDT 605), krije celotno območje: prim. loš. *škə'diɛla*; rat. *pərs'tena šk ə'dewa*; zahom. *škən'diɛwa*, ukov. *šk'dewa*.

351. **Pručka**; panchettino, sgabellino; Q. ASLEF 256:

V Logu in Zahomcu je izpričan slov. deminutiv besede *stōl*: prim. loš. *s'tolič*, zahom. *s'tuolič*. Rateče uvajajo dva germanizma, in sicer *š'tokərle*, prim. n. *Stock* 'palica', in *p'ručca*, prim. slov. dem. *pr účica / pručka* 'klopca, podnožnik', iz *pruka* 'cerkvena klop', to pa iz srvn. bav. *prucke*, srvn. *brucke* 'most' (ESSJ III 132; Striedter-Temps 202). Tudi ukov. *šamərle* je germanskega izvora: prim. istopomensko bav. *Schemerle*, n. *Schemel*.

352. **Zajemalka**; cucchiaine da minestra; Q. ASLEF 257:

Loš. *šə'fanyəlc* je nemška izposojenka: prim. bav. *Schöpfangel* 'zajemalka'. V ukov. *pa'nəwca* in zahom. dem. *pa'nəwčica* zasledimo nov pomenski razvoj termina, ki smo ga že srečali v pomenu 'ponev' (za eti. gl. vpr. 348). Rat. *šəffa* in pomanjševalka *žəfəlcə*, prim. tudi *šəffja* (Pleteršnik II 622), sta germanski izposojenki: iz bav. avstr. *Schöpflein*, pog. *šepfil* (Striedter-Temps 216).

353. **Steklenica**; bottiglia; Q. ASLEF 268:

Ves areal krije izraz, ki ga je možno razlagati bodisi z germanskim bodisi z romanskim izhodiščem: prim. loš., ukov. *f'laška*, rat., zahom. *f'laša*. Ker so to v primerjavi s slov. *bláša* mlajše oblike, so prevzete deloma iz srvn. *vlasche* ali naravnost iz it. *fiasco*, furl. *flàscie* (ESSJ I 130; Striedter-Temps 120).

354. **Petrolejka**; lume a petrolio; Q. ASLEF 269:

Poleg leksikalno osamljenega loš. *petro'lejka*, ki je sorodno s slov. knjižno obliko, je v ostalih točkah izpričan izraz, ki ima lahko tako germanski kot romanski izvor: prim. rat. in ukov. *wampa*, zahom. *lampa*, slov. *lâmpa* 'svetilka', iz n. *Lampe*, lahko pa tudi iz it. *lampa*, to pa iz frc. *lampe* (ESSJ II 122 d.; Striedter-Temps 165).

355. **Oljenka**; lucerna a olio; Q. ASLEF 270:

V Logu je razširjen romanizem *lu'minč*, prim. it. *lumino*, dial. (tudi furl. in trž. it.) *lumin* 'majhna luč' (GDDT 339; Nuovo Pirona 536). V Ratečah zasledimo slavizem *'dušca / nə'dušca*. V Zahomcu je izpričano ponovno *'lampa* (gl. vpr. 354), v Ukvah pa zasledimo romanizem *la'terna*, ki ga lahko vzporejamo z zahom. *la'tierna* »posebna vrsta bakle, ki jo uporabljajo pri procesijah in svečanih obredih«, prim. tudi it. *lanterna* 'svetilka, svetilnik', iz lat. *lanterna* (GDDT 321).

356. **Konec stenja**; fungo dello stoppino; Q. ASLEF 271:

Povsod prevladuje isti germanizem: prim. loš. *‘tęxt*, rat. *‘tejt*, zahom. in ukov. *‘tajxt*, kor. *taht* (Karničar 592). Izposojeno iz istopomenskega srvn. *tâht*, stvn. *tâht*, bav. avstr. *Dacht* (Striedter-Temps 235).

357. **Konec sveče**; moccolo di candela; Q. ASLEF 272:

Na celotnem območju je izpričan romanizem: prim. loš. *kən’dięla*, rat. *kən’dewa*, zahom. *k ən’dięwa* in dem. *kən’dięlca*, ukov. *kan’dewa*. Prevzeto iz it. *candela* ‘sveča’, to pa iz lat. *candēla* (GDDT 121).

358. **Sito**; staccio, setaccio, vaglio; Q. ASLEF 273:

Vsi izrazi so večinoma slovanskega izvora: 1) prim. rat. *‘reta*, zahom. *‘rejta*, loš. *‘rejtč*, dem. k slov. *ręta* ‘veliko rešeto’ (ESSJ III 175); 2) rat. *ar’sęta*, ukov. *ar’sęta*, prim. slov. *rešęto* ‘cribrum’ (ESSJ III 174); 3) ukov. *‘sita*, prim. slov. *sito* (ESSJ III 239). Leksikalno osamljen je zahom. germanizem *‘sajxar*, iz n. *Seiche(r)* ‘sito’.

359. **Grejnik**; scaldaletto, caldano; Q. ASLEF 274:

Na vsem območju je izpričan germanizem: prim. loš. *‘cieyla*, rat. *‘cegu* / *‘ciegu*, zahom. *‘cieyu*, ukov. *‘cieyu*, slov. *cęgel*. Izposojeno iz stvn. *ziagal*, srvn. *ziegel*, nvn. *Ziegel* (ESSJ I 59; Striedter-Temps 99).

360. **Mišnica**; trappola da topi; Q. ASLEF 277:

Poleg dveh slov. variant (prim. loš. *s’korpęc zę ‘miši*, rat. *‘mišęnca*) krije ves areal slavizem: prim. slov. *stáva* (Pleteršnik II 570), loš., rat., zahom. in ukov. *‘stawa*.

361. **Iskre**; scintille; Q. ASLEF 279:

Na vsem območju se je uveljavil slavizem: prim. loš. in ukov. *‘iskre* oz. rat. *‘iskrę*, medtem ko je leksikalno osamljen zahom. germanizem *‘funkte*, iz istopomenskega n. *Funke*.

362. **Iskre, ogorki**; faville, pezzettini infuocati di carta; Q. ASLEF 280:

Vsi informanti so navedli isti odgovor kot za 361. vprašanje, ker nimajo posebnega izraza.

363. **Kropilnik (v spalnici)**; acquasantiera (nella camera da letto); Q. ASLEF 282:

V Logu, Ratečah in Zahomcu zasledimo enoten izraz, in sicer slavizem z različnimi fonetičnimi inačicami: prim. loš. *kro’piwęnk*, rat. *krę’piwnęk* / *krę’piwńęk*, zahom. *kra’piwnęk*, slov. *kropilnik* (ESSJ II 99). Izoliran in etimološko sporen je ukov. izraz *va’kalč*. Izhodišče je verjetno slov. *bakráč* ‘bakren kotel’, to pa iz *báker* (ESSJ I 9).

364. **Klin**; bietta; Q. ASLEF 281:

Ves areal pozna slavizem: loš., rat. *k’linc*, rat. *k’linčęk*, zahom. in ukov. *k’lęn*, ukov. *k’linęc*, kar se ujema s slov. *klin*, dem. *kłęc* (ESSJ II 48).

365. **Smrčati**; russare; Q. ASLEF 286:

Tudi v tem primeru prevladuje slavizem, ki je onomatopejska tvorba: prim. loš. *dərno'χati*, rat. *dər'noχət*, zahom. *dər'noχat*, ukov. *dər'noχati*, slov. *drnjókati* 'nerazumljivo govoriti skozi nos' (ESSJ I 115). Zanimiv je tudi rat. arhaizem 'gərčat, ki ima slovansko onomatopejsko izhodišče: prim. slov. *hrčati* (ESSJ I 202).

366. **Cedilo**; colabrodo; Q. ASLEF 267:

Loš. *cə'dilo* in rat. *cə'diwa*, dem. *cə'dilčək* se navezujejo na knj. slov. *cedilo* (ESSJ I 59). V Ukvah je izpričano 'sita (za eti. gl. vpr. 358), v Zahomcu pa germanizem 'sajχər (za eti. gl. vpr. 358).

367. **Kuhinjski nož**; coltella da cucina; Q. ASLEF 258:

Splošnoslovanski in obenem slov. izraz *nòž* (ESSJ II 229) zasledimo na celem območju: prim. loš. 'nuoš, rat. dem. 'nožəč (ki nima zgolj pomanjševalnega pomena), zahom. 'nuošč, ukov. 'nošč.

368. **Ribežen**; grattugia per le rape; Q. ASLEF 259:

Povsod je izpričan germanizem: prim. loš. 'ribežen, rat. 'ribižən, zahom. 'ribəžənk, ukov. 'ribəžən. Kakor za slov. *ribežen* 'radula' je treba izhajati iz srvn. 'ribisen, dem. *ribiselin* (ESSJ II 178; Striedter-Temps 210).

369. **Deska za sekanje**; tagliere; Q. ASLEF 260:

Ponovno zasledimo enoten izraz germanskega porekla: prim. loš. 'dilja, rat. in zahom. 'dila, ukov. dem. 'dilca. Kakor slov. *dila* 'deska' izposojeno iz istopomenskega nvn. *Diele*, srvn. *dille*, *dil* 'deska, pod, lesen strop' (ESSJ I 101; Striedter-Temps 109).

370. **Leseno kladivo**; mazzuolo da cucina; Q. ASLEF 261:

Povsod prevladuje slavizem: prim. slov. *kladivo* 'malleus', dial. tudi *kládvo*, ki je sicer etimološko nejasno (ESSJ II 35), loš. *k'ladvo zə mə'su*, rat. 'kwadwa zə mə'su, zahom. 'kwadwa 'lēsəna, ukov. 'lēsən 'kwədwa.

371. **Lesena kuhalnica**; cucchiaio di legno, mestolo; Q. ASLEF 262:

Loš. 'kuχrinca, prim. tudi tolm. *kûharnica* (Pleteršnik I 485), in rat. *ku'χownca* se navezujeta na slov. *kúhálnica* 'lesena žlica', v 18. st. *kuhovnéza* 'tedicula', ki je verjetno samo ljudsko etimološko naslonjeno na *kuhati* (ESSJ II 107). V Zahomcu je v rabi slavizem: 'lēsəna ž'lica, medtem ko ukov. *k'rapunca* lahko primerjamo s slov. *krôpnica* 'pisker za krop' (Pleteršnik I 476), ki je izvedeno iz slov. *krôp* 'vrela voda' (ESSJ II 99).

372. **Leseni pladenj (za polento)**; tafferia; Q. ASLEF 263:

Loš. 'dilja zə p'liəntə in rat. 'dila se navezujeta na 369. vprašanje, medtem ko so v Zahomcu stresali polento direktno na *škən'diəwo* (prim. it. *scodella*, za eti. gl. vpr. 350), v Ukvah pa na krožnik, ki so mu pravili *polen'tar*, prim. kraš. *polən'tar* /

pələn'tar 'mešalnik' (SDLA-Ts 345), ki je, z dodatkom rom. pripone *-arius*, izvedeno iz slov. *polênta* »jed iz koruznega zdroba«, to pa iz istopomenskega it. *polênta* (ESSJ III 80), ali direktno prevzeto iz romanskega okolja, prim. tudi furl. *polentâr* (Zamboni, Romanismi 127).

373. **Deska za testo**; spianatoia; Q. ASLEF 264:

Loš. *'dilja zə k'rəχ 'pəči* se ponovno naslanja na 369. vprašanje, medtem ko je rat. arh. *nəč'ke*, zahom. *'nišče* in ukov. *'nəšče* vzporedno slov. *nečkê* 'korito za mesenje kruha' oz. kor. *niške* (Karničar 324), ki je splošnoslovanska beseda (ESSJ II 218). Rat. novejša izposojenka *'nudəlpřet* je direktno prevzeta iz istopomenskega n. *Nudelbrett*.

374. **Valjar za testo**; matterello; Q. ASLEF 265:

Vse območje krije germanizem: prim. loš., rat., zahom. *t'ribəl* oz. ukov. (z metaplazmo) *t'riblja*, ki je prevzeto iz istopomenskega bav. avstr. *Tríbel, tríbeln* (Striedter-Temps 239).

375. **Plesišče na prostem**; tavolato per ballo; Q. ASLEF 303:

Loš. *'pəwdən zə 'rajəti* in rat. *'pədən zə 'rajət* je izposojeno iz n. *Boden* 'tla, pod', ki ga zasledimo tudi v rat. zloženci *'tanc 'pədən* oz. ukov. *'tənc 'pədən*, iz srvn. *tanz*, nvn. *Tanz* (Striedter-Temps 236). Zahom. *'zuəl* 'dvorana', prim. slov. *zola*, je sprejeto iz bav. avstr. *Saal*, dial. *sol* (Striedter-Temps 248).

376. **Penjenica**; schiumatoio; Q. ASLEF 266:

Rat. *'penownca* se naslanja na istopomensko slov. *pénjenica* (Pleteršnik II 22), iz slov. *péna* 'spuma' (ESSJ III 24), medtem ko je zahom. *pə'nəwčica* dem. oblika, ki smo jo zasledili že v pomenu 'zajemalka' (za eti. gl. vpr. 352 in 348). Ukov. *'opšəpfər* je izposojeno iz istopomenskega bav. avstr. *Abschöpf(er)* (Striedter-Temps 216).

377. **Kontrabas**; contrabbasso; Q. ASLEF 305:

Poleg loš. opisnega slavizma *k'rava zə 'γuəsti* zasledimo rat. romanizem *pumpər'don*, ki je prikrojitev it. *bombardone*, dial. *bombardon* (GDDT 82), in zahom. *'puəʃ / ukov. 'pos*, ki se navezuje na slov. *bas* 'bas (glasbilo)' (Snoj 26).

378. **Zadnji dan pusta**; l'ultimo giorno di carnevale; Q. ASLEF 306:

Povsod so odgovorili opisno, in sicer s slavizmi: prim. loš. *'zadni 'dan 'pusta*, rat. *'zadni 'den 'pusta*, ukov. *'zadni 'dēn u 'pustu*, zahom. *'pəst je u k'raju*, le zahom. varianta *'pəst je 'aws* uvaja germanizem (iz n. *aus*).

379. **Čik, ogorek**; cicca (di sigaro o di sigaretta); Q. ASLEF 308:

Povsod se je uveljavil romanizem: prim. loš., rat., zahom., ukov. *'čik*, slov. *čik* 'cigaretni ogorek', iz it. *cicca*, to pa iz lat. *ciccum* 'pečka, malenkost' (ESSJ I 82).

380. **Kozarček žganja**; bicchierino di acquavite; Q. ASLEF 307:

Na vsem območju je večinoma razširjen germanizem *Stamper*, *Stamperle* 'kozarček žganja': prim. loš. in ukov. *š'tampørle ž'yaña*. Rat. govor uvaja celo dva germanizma: *š'tampørle š'nopsa*, prim. kor. *šnops* 'žganje', iz bav. avstr. *Schnaps*, dial. *šnops* (Striedter-Temps 221). Tudi v zahom. dem. *'ɣwažič ž'yaña* (prim. slov. *glāž* 'steklo, kozarec') je prisotna germanska izposojenka: iz srvn. *glas*, stvn. *glas*, nvn. *Glas* 'steklo' (ESSJ I 145; Striedter-Temps 128).

381. **Sadja, žita in grozdja na pretek**; frutta, grano e uva a bizzeffe; Q. ASLEF 309:

Povsod je izpričan enoten odgovor: prim. loš. *'dobra 'liętna*, rat. in ukov. *'dobør 'leta* (rat. tudi *'liętna*) ter zahom. *'duōbra 'lęta*. Zanimiva je vezava moške oblike pridevnika s samostalnikom ženskega spola v rat. in ukov. govoru.

382. **Delikatesna trgovina**; pizzicheria; Q. ASLEF 310:

Loš. in ukov. *'lōdøn* / zahom. *'luōdøn* (prim. kor. *lōden* 'deska') je izposojeno iz bav. avstr. *Laden* 'deska, pult', dial. *lod'n*, srvn. *lade*, *laden* (ESSJ II 147; Striedter-Temps 170). Rat. *štō'cuna* se navezuje na slov. *štacúna* 'prodajalna', iz istopomenskega ben. it. *stazon*, *stazona* (Pleteršnik II 643).

383. **Skopuh**; turchio; Q. ASLEF 312:

V Logu in Zahomcu je v rabi slavizem: prim. loš. *skø'puχ*, zahom. *ska'puχ*, medtem ko je rat. *wəχərənk*, prim. tudi istopomensko slov. *vōhrn* (Pleteršnik II 782), *vōhrnik*, kor. *vohernik* (Karničar 648), germanskega izvora: iz srvn. *wuocher* 'oderuštvō', *wuochære* 'oderuh', nvn. *Wucher*, *Wucherer*, *wuchern* (Striedter-Temps 246).

384. **Živa meja**; siepe; Q. ASLEF 316:

Loš. in rat. *'živa 'meja* se naslanja na slov. knj. izraz, medtem ko se zahom. *'žiw 'puōt* in ukov. *'pwət* navezuje na slov. *pōd* 'tla' (ESSJ III 68).

385. **Nagelj**; garofano; Q. ASLEF 319:

Povsod zasledimo izraz, ki je tudi knj. slov. in ima germansko izhodišče: prim. slov. *nagelj*, loš., zahom. in ukov. *'naγəl*, rat. *'nagəl*. Iz stvn. *nagallin* 'Diantus', srvn. *negel(l)in* (ESSJ II 212; Striedter-Temps 183). Osamljen je loš. arh. romanizem *šklən'fuōn*, ki ustreza furl. *sclopòn* (Nuovo Pirona 978), iz furl. *sclopā*, it. *scoppiare* 'počiti' (Nuovo Pirona 977).

386. **Popək**; boccio di rosa; Q. ASLEF 318:

Slavizem *pōp*, dem. *pōpek* 'gemma, calix florum' (ESSJ III 87) je povsod v povezavi z germanizmom *gärtroža* 'vrtnica, Rosa centifolia': prim. loš. *'pop od 'artrože*, rat. *'popək od 'gawtriže*, zahom. *'pop ođ 'yatrašē*, ukov. *'pōpək ad 'yatrašā*. Izposojeno iz istopomenskega bav. avstr. *Gartenrose* (ESSJ I 139; Striedter-Temps 127).

Leksikalna razslojenost, ki je razvidna iz etimološke razčlenbe zbranega izrazja, razgrinja nekatere značilne interferenčne pojave v govorih Tromeje:

- a) pogosto ujemanje iste besede, prevzete iz slovanskega leksikalnega fonda, v vseh štirih ali vsaj treh analiziranih točkah (prim. vpr. 358, 360–366, 370, 371, 378, 381, 384). V tem primeru v četrti točki zasledimo pretežno izoliran germanizem (prim. 358. ‘sito’, 366. ‘cedilo’: zahom. ‘sajxər; 361. ‘iskre’: zahom. ‘funktke; 378. ‘zadnji dan pusta’: zahom. ‘pəst je ‘aws);
- b) prav tako pogosto seganje po germanski izposojenki v vseh štirih ali vsaj treh točkah (prim. 356. ‘konec stenja’: loš. ‘təxt, rat. ‘tejxt, zahom. in ukov. ‘tajxt; 359. ‘grejnik’: loš. ‘cieγla, rat. ‘cegu/ ‘ciegu, zahom. ‘cieγu, ukov. ‘cieγu; 368. ‘ribežen’: loš. ‘ribežen, rat. ‘ribižen, zahom. ‘ribəžənk, ukov. ‘ribəžən; 369. ‘deska za sekanje’: loš. ‘dilja, rat. in zahom. ‘dila, ukov. dem. ‘dilca; 374. ‘valjar za testo’: loš., rat. in zahom. t’ribəl, ukov. t’riblja);
- c) pojav sobstoja dveh ali več sinonimnih germanizmov (prim. 352. ‘zajemalka’: loš. šə‘fanyəlc / rat. ‘šəfla; 373. ‘deska za testo’: loš. ‘dilja / rat. ‘nudəlpřet; 380. ‘kozarček žganja’: loš., ukov., rat. š‘təmpərle / zahom. ‘γwazič), včasih celo v isti točki (prim. 351. ‘pručka’: rat. š‘tokərle / rat. p’ručca);
- č) ujemanje romanizma v vseh štirih točkah je redek pojav (prim. vpr. 357, 379). Romanizem je večinoma omejen na eno samo točko (Log) ali največ dve, medtem ko je v ostalih izpričan germanizem (prim. 348. ‘ponev’: loš. pə‘diəla / rat. kəst’rəla; 382. ‘delikatesna trgovina’: rat. štə‘cuna / loš., ukov. ‘lədən, zahom. ‘luədən; 385. ‘nagelj’: loš. šklən’fuəŋ / zahom., ukov. ‘naγəl, rat. ‘nagəl);
- d) pogosto ujemanje istega termina na skoraj celotnem območju, ki ga je mogoče razlagati bodisi z romanskim bodisi z germanskim poreklom (prim. vpr. 349, 353, 354).

Te etimološke ugotovitve potrjujejo dejstvo, da so govori Tromeje pristno slovenski, ker jih družijo isti slovanski leksikalni fond, ki je doživel različne glasoslovne in oblikoslovne spremembe. Prisotnost in vitalnost številnih germanizmov in romanizmov kot otipljiv primer stoletne interference na tem območju pa odražata tudi njihovo leksikalno pestrost in večplastnost. Jezik je namreč živ organizem in jezikovni vplivi ne poznajo pregrad, ki jih je postavil človek.

KRAJŠAVE

arh.	arhaično
avstr.	avstrijsko
bav.	bavarsko
ben.	beneško
dem.	deminutiv(no)
dial.	dialektično
eti.	etimologija
frc.	francosko
furl.	furlansko
gl.	glej
it.	italijansko

klas.	klasično
knj.	knjižno
kor.	koroško
kraš.	kraško
lat.	latinsko
loš.	loško
n.	nemško
nvn.	novovisokonemško
pog.	pogovorno
prim.	primerjaj
rat.	rateško
rom.	romansko
slov.	slovensko
svn.	srednjevisokonemško
stvn.	starovisokonemško
tolm.	tolminsko
trž. it.	tržaškoitalijansko
ukov.	ukovško
vpr.	vprašanje
vulg.	vulgarno
zahom.	zahomsko

LITERATURA

- ESSJ = F. BEZLAJ, 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I (A–J), II (K–O), III (P–S), IV (Š–Ž). Ljubljana.
- GDDT = M. DPROA – C. NOLIANI, 1987: *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste.
- L. KARNIČAR, 1999: O. GUTSMANN. *Deutsch-windisches Wörterbuch*, Klagenfurt 1789. Slowenisch-deutsche Bearbeitung. Graz.
- G. A. PIRONA – E. CARLETTI – G. B. CORGNALI, 1935: *Il nuovo Pirona, Vocabolario friulano*. Udine 1977, ponatis originalne izdaje 1935.
- A. A. WOLF – M. PLETERŠNIK, 1894–1895: *Slovensko-nemški slovar*, I–II. Ljubljana.
- SDLA-Ts = R. COSSUTTA, 1987: *Slovenski dialektološki leksikalni atlas Tržaške pokrajine*, Trst.
- M. SNOJ, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana.
- H. STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin.
- Štrekelj, Lwk = K. ŠTREKELJ, 1904: *Zur slavischen Lehnwörterkunde*. Wien.
- A. ZAMBONI, 1991: *Romanismi e altri strati linguistici nella Slavia triestina*, Quaderni Patavini di linguistica, Monografie. 8 per Giovan Battista Pellegrini. Padova.

SOMMARIO

Il presente saggio riassume i risultati lessicali delle inchieste dialettali che l'autrice ha condotto in agosto del 1997 nella zona dei Tre Confini in quattro punti d'inchiesta che sono stati scelti in modo da coprire omogeneamente tutto il territorio analizzato (1. Log pod Mangrtom; 2. Rateče; 3. Zahomec; 4. Ugovizza). La ricerca si è svolta in due fasi. Alla prima, cioè alle inchieste dialettali, hanno collaborato anche le studentesse della Scuola Superiore di lingue

moderne per interpreti e traduttori dell'Università di Trieste. La fase preliminare prevedeva la scelta di informatori adatti, una scelta molto accurata, poiché da essa dipende tutto lo svolgimento del lavoro. Generalmente le ricercatrici hanno preferito gente anziana, soprattutto contadini che nella maggior parte dei casi possono fornire dati normalmente sconosciuti ai più giovani. Così hanno contattato anche i più vecchi del paese e la loro testimonianza è stata spesso veramente preziosa. La ricerca si è basata sul questionario dell'ASLEF (Questionario dell'Atlante storico linguistico etnografico del Friuli-Venezia Giulia, sigla Q. ASLEF) che è molto specifico e presuppone una valida preparazione sia del ricercatore che dell'informatore. L'autrice della relazione si è limitata al capitolo riguardante prevalentemente la casa e gli oggetti in essa. Le domande sono state le seguenti:

346. Pentola, pignatta; 347. Pentolino; 348. Tegame, teglia; 349. Piatto fondo, scodella; 350. Terrina senza coperchio; 351. Panchettino, sgabellino; 352. Cucchiaione da minestra; 353. Bottiglia; 354. Lume a petrolio; 355. Lucerna a olio; 356. Fungo dello stoppino; 357. Moccolo di candela; 358. Staccio, setaccio, vaglio; 359. Scaldaletto, caldano; 360. Trappola da topi; 361. Scintille; 362. Faville, pezzettini infuocati di carta; 363. Acquasantiera (nella camera da letto); 364. Bietta; 365. Russare; 366. Colabrodo; 367. Coltella da cucina; 368. Grattugia per le rape; 369. Tagliere; 370. Mazzuolo da cucina; 371. Cucchiaio di legno, mestolo; 372. Tafferia; 373. Spianatoia; 374. Matterello; 375. Tavolato per il ballo; 376. Schiumatoio; 377. Contrabbasso; 378. L'ultimo giorno di carnevale; 379. Cicca (di sigaro o di sigaretta); 380. Bicchierino di acquavite; 381. Frutta, grano e uva a bizzate; 382. Pizzicheria; 383. Turchio; 384. Siepe; 385. Garofano; 386. Boccio di rosa.

Tutto il materiale è stato dapprima registrato ed in seguito, dopo l'ascolto della registrazione, trascritto in grafia fonetica slovena. La seconda fase della ricerca si è basata sull'analisi etimologica dei termini raccolti tenendo conto degli slavismi, dei romanismi e dei germanismi. Lo scopo della relazione è quello di dimostrare, tramite l'approfondimento etimologico, l'uniformità lessicale di questa zona nonostante la divisione politica della stessa fra tre stati. Le parlate di quest'area, prettamente slovene, denotano alcune differenziazioni fonetiche e morfologiche, ma anche un sostrato lessicale comune che è il risultato della lunga simbiosi dell'elemento slavo, romanzo e germanico in questo territorio. La prova della centenaria interferenza è la presenza di numerosi germanismi e romanismi tuttora vitali, spesso concordanti in tutti i quattro punti analizzati e sentiti dai parlanti quale parte integrante della loro appartenenza etnica. Le barriere linguistiche qui praticamente non esistono e il linguista deve accettare il dato di fatto che la gente dei Tre Confini parla la stessa lingua non ostacolata né dagli alti passi alpini né dai confini che ha tracciato l'uomo.